

Više od mogućeg / Pančevačka izložba Jugoslovenske skulpture 1993: više od mogućeg

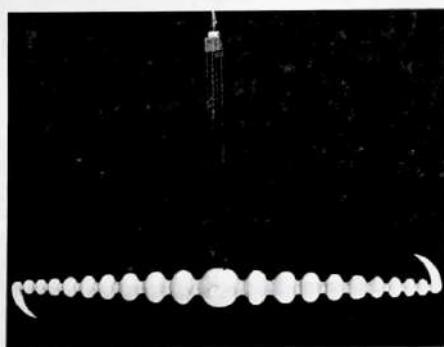
Galerija Centra za kulturu, Pančevo

Irina Subotić

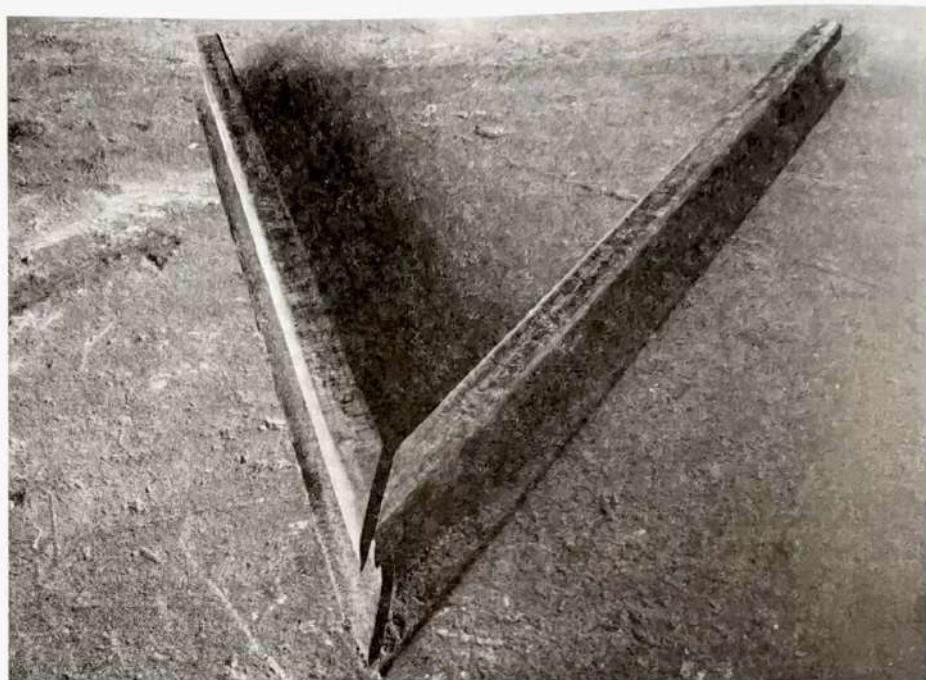
I. PODUHVAT

Nekom budućem čitaocu, koji neće biti svedok naših dana, možda neće biti jasno kakve je natčovečanske napore bilo potrebno uložiti da bi se ostvarila još jedna, sedma po redu, Pančevačka izložba jugoslovenske skulpture. Možda će izbleđeti sećanje na ovu, 1993, još jednu godinu strašnog građanskog rata u Bosni i na srpskim teritorijama u Hrvatskoj, rat koji nas je posredno, ali neumitno, doticao. Bila je to još jedna godina sankcija i blokade, a mi smo je merili našim sve dubljim ponorima, rastom apatijske i beznađa, finansijskom histerijom i materijalnom i duhovnom mizerijom, ali i usponom neke druge klase i rase ljudi sa kojom nemamo dodira ni razumevanja. Godina trauma na svetskom, kao i na lokalnom planu, i istorijskih preokreta o čijim posledicama još niko ne zna da prozbori. Može samo da nagada. Reagovanja umetnika, kao najosetljivijih bića, bila su različita: zahvaljujući upravo PIJS-u mogli smo da dobijemo širu sliku događanja na planu jugoslovenske skulpture, posebno iz ateljea mladih stvarača. Savremena galerija Centra za kulturu "Olga Petrov" u Pančevu, osvedočeni uspešni organizator ove već tradicionalno značajne izložbe (Svetlana Mladenov, Zoran Rotar, Dragan Jelenković), uz saradnju glavnog selektora Save Stepanova i predsednika Saveta Ješe Denegrija, prebrodile je mnoge znane i neznane teškoće da bi se ustanovali tokovi aktuelnih zbivanja u jugoslovenskoj skulpturi, koja je od prošlog bijenala, sledom vanumetničkih razloga, promenila svoja geografska obeležja, i postala neki drugi, nama ne sasvim jasan entitet.

Minimalne šanse, ponudene umetnosti a posebno skulpturi, u ovom času se nadoknaduju ogromnim stvaračkim potencijalima i naporom da se sva urota protiv duhovnih vrednosti preči u umetnost velikih duhovnih kvaliteta. U tom smislu izložba ne ostavlja dilemu: naša umetnost je snažnija i impresivnija, inventivnija i više u doslihu sa vremenom, nego što bi se to moglo pretpostaviti kada se imaju na umu nemaština i sve tegobe prostog življenja. Među umetnicima, tačnije po njihovim delima ne oseća se lament, nema jeze ni straha, a ako ima otpora i bunta, ako ima siromaštva i transponovanja problema, onda su svi oni našli svoje funkcionalno mesto. I sve to može da

Dragan Rakić / Nula, 1993, Iz ciklusa brojevi, drvo, metal, pliester, staklo 200 X 18 X *

Dragoslav Krnajski / Leto 92, 1992, bronza 165 x 156 x 17 cm

se čita na eksponatima pančevačke manifestacije. U tom smislu, izložba je – poduhvat, takođe.

II. IZBOR

Uz osnovno ograničenje, nametnuto političkim prilikama, kojima je pojam jugoslovenske skulpture zaodenut suženim geografskim prostorom, drugu prepreku predstavljala je odluka da se dela ne izlažu, kao do sada, na uobičajeni način, na trotoarskim i parkovskim zonama u slobodnom prostoru, već da se koriste galerijski formati dela. To je, razume se, otvorilo nove probleme i mogućnosti društvene prezentacije, što su organizatori rešili na najinventivniji način.

Ako se ima u vidu da su u dosadašnjim pančevačkim izložbama bili zastupljeni gotovo svu značajniju stvaraoci svih generacija (i to u okvirima nekadašnje Jugoslavije), bilo je logično očekivati da će se desiti neki pomaci u ugлу posmatranja na današnju skulpturu. I odista, naglasak na ovogodišnjoj smotri bio je na mlađim, i najmladim, skulptorima koji su ponudili aktuelni koncept skulpture i time potvrdili promene koje su se desile i u poimanju skulptorskog materijala i procesa rada i poetike i prostornog određenja. Skulptura se, po rečima Dejana Sretenovića, približila "objektivifikaciji". Pančevačkoj izložbi možemo da zahvalimo što je ukazala da taj fenomen nije rađanje, već postojanje, zrelo i sigurno, jednog novog skulptorskog jezika, da nije reč o marginalnoj i sporadičnoj pojavi i retkom eksperimentu, već o emancipovanom i prodornom plastičnom govoru, sa svim posledicama koje on ima na srž skulpture.

Autorefleksivnost – pozivanje na sopstvene mogućnosti umetničkog objekta, dubinsko pokretanje pitanja kreativnog postupka gde vajarska ruka dobija novu funkciju, korišćenje ne-vajarskog materijala, ali istovremeno i oslanjanje na istorijska iskustva radikalnih pojava XX veka u samoj umetničkoj praksi i u njenoj teoretskoj misli – sve su to primarne postavke od kojih mladi umetnici kreću i sve je to bilo očevidno na pančevačkoj izložbi. I ovom prilikom potvrđena je snaga mlađe i najmlađe generacije skulptora – jedan veliki iskorak u svet aktuelnosti novog senzibiliteta. Zvanično je i kodifikovan nagradama (Mrđan Bajić, Dobrivoje Krgović) – uz laureate već potvrđenih vrednosti Verbum programa (Ratimir Kulić i Vladimir Mattioni). Nagrađen je i Miodrag B. Protić za najuspešniju kritiku prošlogodišnjeg bijenala). Tom krugu nagrađenih mogli su, isto tako, da pripadaju i Mileta Prodanović ili Raša Todosijević za inventivne instalacije, ili Zdravko Joksimović, Kosta Bogdanović, Srdan Apostolović, Dragan Jelenković, Božica Radenović, Rastislav Škulec, Tatjana Milutinović-Vondraček... Uz selektivan izbor izlagачa, još tri manifestacije su činile celinu bijenala: in memoriam Tomislavu Kauzlaru; jedna mala ali spretno i sretno komponovana izložba jednog od doajena našeg modernog skulpturalnog jezika, Ane Bešlić koja pleni uvek svojom vedinom i vitalnošću, i pogled na grupu Deset plus (Milan Vidić, Venija Vučinić-Turinski, Ratko Vučanović, Tomislav Kauzlar, Vladimir Komad, Ante Marinović, Kolja Milunović, Lidija Mišić, Milija Nešić, Milorad Tepavac i Đordje Crnčević). Želja je bila da se

prikažu ostvarenja iz vremena zajedničkih nastupa i porede sa današnjim radovima. Ovom prezentacijom grupa *Deset plus* je istorizovana: ukazano je na segment naše umetnosti, posebno sedamdesetih godina, koji je predstavljao sponu između klasične moderne i aktuelne moderne misli, kada su postavljani izvesni temeljni principi profesionalnog ponašanja u domenu skulpture.

III. POSTAVKA

Izmenjenom koncepcijom predstavljanja dela galerijskog formata, bilo je potrebno iznaci nove izložbene prostore. Odgovor je nađen ne samo na izvanredno inventivan, već na odista adekvatan način. Adekvatan aktuelnoj skulpturi, Pančevu, trenutku u kojem se izložba prieđe, najzad našim današnjim ukusima i realnim mogućnostima. Pet prostora, svaki svojim različitim ponudama, činilo je neobičnu celinu i dopunjavalo utisak bogato prezentirane umetničke produkcije. Galerija "Olga Petrov" već je poznati, izvanredno gospodarstveni prostor, posebno za skulpturu, svojim volumenom, svetlosti, visinom... Njoj je pridodat gornji trakt zgrade koji tek treba da potvrdi svoju namenu. Za 7. PIJS svaka odaja tog sprata primila je dela jednog umetnika, u izvesnim slučajevima i samo jedno delo i tako fokusirala našu konцепцију samo na taj eksponat. Na vrlo čudan način, dobijao se utisak da su pojedine skulpture, postavljene u te prostorije (na primer dela Mileteta Prodanovića, Mrđana Bajića, Tomislava Kauzlića) stvarane upravo za te prostore. Njihove proporcije i njihovo uranjanje u ambijent dobitio je organski karakter, možda upravo stoga što to nije bio galerijski prostor u klasičnom smislu, već jednostavno stambene odaće koje su stvarale intim atmosferu i omogućavale meditativan i refleksivan pristup stvaralaštvu, što su upravo mnoga od izloženih dela i očekivala od posetioca.

Treći prostor bio je u jednoj zapuštenoj ekonomskoj zgradi u koju se ulazi u tipičnog banatskog dvorišta punog folklornih, patrijarhalnih i živopisnih detalja, sasvim spontano i nastalih i očuvanih. Penje se trošnim i gotovo skrivenim stepenicama koje vode do velike drvene sale, samo ovlaš prilagođene izložbenim potrebama. Dela Slavoljuba Radojića,

Darije Kačić, Božice Radenović, Dragana Jelenković i drugih, davalu su utisak druge vrste intime, čak izvesne neoficijelnosti koja se podudara sa umetničkim htemjem da se do dela doper zaobilaznim putem. Iz ove sale mogla se u manjoj prostoriji sagledati instalacija Zorana Pantelića u minimalističkim, "siromašnim" formama i u krečno-zelenkastoj boji, tipičnoj za lokalni moleraj. Ceo ambijent je neumilno vraćao u sećanje grdne napore organizatora velikih svetskih izložbi da se nadu nekodifikovani prostori, prostori sa sopstvenim biografijama, bez asocijativnih naslaga vezanih za umetnost (setimo se magacina i arsenala namenjenih venecijanskom Bijenalu, pariske stare klanice, dokova u Londonu i Bristolu, ogoljenih vizantijskih bazilika i turskih džamija u Istanbulu, stovarišta njujorškog Soho i Trebeke, čak i moskovskih parkova).

Nekoliko skulptura Ane Bešlić dobitio je čistu postavku u maloj prodajnoj galeriji, čistu na tako upечatljiv način da je bilo dovoljno suprostaviti nekoliko njenih radova u raznim materijalima, dakle i u različitim hrvatskim vrednostima, da bi se postigla bogata vizuelna slika koja okreće pogled ka istraživanju samoga dela.

Najzad, petu celinu činila je postavka grupe *Deset plus* u pančevačkom Narodnom muzeju koja jedina – po mome mišljenju – nije na adekvatan način prikazala skulpture, jer je najveći broj dela bio stešnjen, a prezentacija bez postamenata za ove umetnike nije primerena. Dela su drukčije mišljena.

IV. KATALOG

Kao posebno izdanje svog časopisa za književnost, umetnost i kulturu, Zajednica književnika Pančeva posvetila je vanredni broj svojih Svezaka pančevačkoj izložbi skulpture, tako da je gotovo bezbolno rešen problem ovogodišnjeg kataloga. Sveske, razume se, deluju više kao zbornik tekstova sa pratećim reprodukcijama, nego kao uobičajeni katalog. I u tom smislu treba priklučiti sve pohvale već izrečene organizatorima, mada uz jednu senku: publikacija ostaje, kao i većina onih koje se danas izdaju kod nas, u lokalnim razmerama; ne sme se računati da bi mogla biti reprezentativni tumač naše

Darija Kačić / Paravan 1993, drvo, vosak, sitostampa h 170 cm.

umetnosti u inostranstvu (bez prevoda je na neki strani jezik, bez dobrih je reprodukcija). Tekstovi predstavljaju dragocena tumačenja i sintetička viđenja skulpture na početku desete decenije, tako reči nove ere u kojoj živimo, pod novim društvenim i ratnim uslovima. Istina, Bodrija, Derida, Liotar, Habermas, Rozalind Kraus i Akile Bonito Oliva kao da su teoretičari naše umetnosti devedesetih godina, jer se na njih često, prečesto, pozivaju naši kritičari, navodeći čak i iste citate, ali to su druga pitanja... Iako redosled tekstova u Sveskama nije jasan, prema mome osećanju materije, globalni pristup bi počinjao tekstom Ješe Denegrija o fenomenu naše decenije, sagledanim kroz istorijska zbijanja na koja se današnja umetnost oslanja. Dejan Sretenović osmislijeno tumači "skulpturu na raskršću" primerom Brankusija i njegove "Ptice u prostoru" sa kojom počinje mogućnost drukčijeg, različitog interpretiranja skulptorskog predmeta, dok se Sava Stepanov zadržava na pregledu svih izlagača ovogodišnjeg PIJS-a. Sledi pojedinačni pristup vojvodanskoj sceni iz pera Svetlane Mladenov i crnogorskoj – sistematizovanjem prodora modernosti u tkivo tradicionalne umetnosti, sa punom podrškom koju Petar Ćuković daje mladim stvaraocima (od Pejovića do Babovića, Klikovca i Pavićevića). Iako nedostaje opštiji tekst o beogradskoj, odnosno srpskoj skulpturi danas, parcijalno su nadoknadi li taj propust Lidija Merenik svojim tumačenjem opusa Mrđana Bajića, i Biljana Tomić napisom o Likovnoj radionici SKC-a. Sećanje Koste Bogdanovića na Tomislava Kauzlića interpretirano je kroz konstatacije da njegovo delo "pripada urbanoj prostornosti" koja nije "nikakav znakovni ukras", već vid prepoznavanja savremenog urbaniteta kojim se vizualizuje jednostavnost u sintezi "duha vremena". Ani Bešlić je posvećena topla studija Bele Durancija koji je njeno stvaraštvo vezao prevashodno za detinju sećanja, taktične odnose koje će umetnici pretakati u svoje svedene skulpture tokom celog svoga rada. Grupu *Deset plus* predstavila je autor ovih redova.

Miroslava Kojčić / More, talasi i palme, 1993, terakota, 10 m²